

СРДЖИН БАЕМ

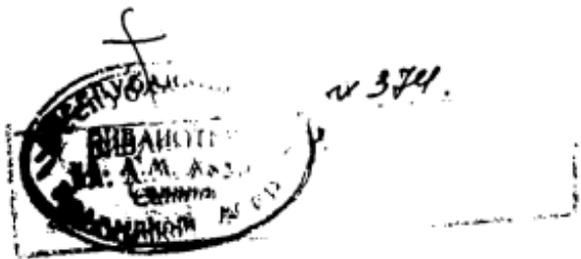
Худно

САНДИ ГОСЧЕВА
1951-1954

81

УФК 821,521,37
ББК 84/2=643,

ЭРДНИН БАДМ

ХУДНР

Нежгэд эклцгэ хурвн наадн

3—12-49

ХАЛЬМГ ГОСИЗДАТ
ЭЛСТ—1964

ХУДНР.

Нэг харцга наадн

НААД ҺАРЬХ УЛС:

Эрднй — ах хөөч.
Мацг — Эрднин ач күүкн.
Манж — ах хөөч.
Дорж — Манжин көвүч.

Наадн харцах цагнь — эн цагнн нэг өдр. Ах хөөч Эрднин бээдг гернь үзгднэ. Һазань арһсн овалһта бээнэ. Сээхн парта өдр. Мацг ду дуулад, кү күлэж бээх бээдлтөһөр нааран-цааран йовдгнад бээнэ. Сцена ард мөртө күн ирэд буусн э һарна. Генткн Дорж орж орж ирн. Мацгиг үзнэ.

Мацг. *(дуулна)* Асхн намрин сөөднь
Ардаснь салькн үлэнэ,
Эн салькна айсар
Эрвн күүкн гейүрнэ
Нүүдлэ, Нүүдлэ, Нүүдлэ,
Нүднчн сээхн Нүүдлэ,
Санж бичэ ууль,
Сальк өрж дуул.

Дорж. Мацг мөнд! Би удан болвн аль угай?
Мацг. Чамаг өдрин дуусн күлэн гиж көшв.
Дорж. Мацг уурлх юн болж одв.
Мацг. «Хальмг үнн» газет умшвч?
Дорж. Умшла. Аавчн меднү аль угай?
Мацг. Медж бээхшв. Өрүн центральн ферм орнав
гиж харла, ода күртл ирэд уга. Ирх цагнь болв.
Дорж. Ирхлэнь аавдан кел, нанд келж болшго.
Мацг. Би келхдэн ээжэнэв. Аав дегд уурта. Яһад
аавиг дөрлдэнд дуудхмч? Газетд бичэд, олд эмтнд тар-
хаһад нер хархар бээвзгоч?

Дорж. Аавичи нег бичк сексрад серүүцүлхэр седлэв.
Эс гиж нег ормдан унтрад хуурн гижэнэ.

Мацг. Мана аавти таңһчин сэн тоомсрта хөөч нер
зүүчкэд, күүнлэ күүндхэр седхш. Бив гичкэд мангснһэд
бээнэ.

Дорж. Күн ахта, девл захта — гнһэд хальмг үлгүр
бээдми. Тер мет ахан күүндлв чигн, кеггэр шүүрддэд
хэлэхгов. Аавти ю келдгж, сонснав.

Мацг. Миннһэр болхла чи Дорж, хажһр кевч Га-
зетд барлхин өмн аавла күүндх кегртэ билэ.

Дорж. Яһад тиигх билэв? Тиим болхла бийм күүнд-
нэв, күүндэд меднэв.

Мацг. Уга, чамд күүндэд кегр уга. Бийм келж чад-
хв. Зуг чи холд бичэ од. Чамд зөрмглж чаднав, зуг
аавла яһж күүндхв?

Дорж. Би бас чамла эдл аавлаһан зөрмглж чадхшв.

Мацг. Ман хойрин зүрки эдл кевтэ. Би болхла, ча-
маг дурах саната бээнэв. (өөрдэд) Яһад Дорж, зүрки-
чнь буульглад бээнэ?

Дорж. Чи минн өөр бээнэлмч. Чамаг үзхлэ зүркм
чиг-чиг гнһэд цокад, чини өөр даңгин бээх дурм күрнэ.

Мацг. Чамла зүркм дегд сэн. Нүдэн аньчкад, чигн
тагчг бээх санатав.

Дорж. Мацг сонсич! Би эн шүлг чамдан гнһэд не-
рэдвв:

«Энкр иньгм, сонсич,
Эндү болхла келич,
Орчлнгин оln күүкдэс
Оньчлж чамд дурлвв.

Мацг. Орчлнгин күүкдэс би яһж чамд таасгдсмб?

Дорж. Чамаг кеничнь медлго, кесг цагтан йовлав,
чамур яһж өөрдхв, чеежэн яһж секхв гиж зовдг билэв,
өдр сө уга, өмнм нүдндм үзгддг билэч.

Мацг. Би кесг жилдэн чамаг зүркидэн хадһлад йов-
дг билэв.

Дорж. Тиим болхла би эндрин биийднэ аавдчнь кел-
нэв. Эндр заагсд одад бичгдхмн.

Мацг. Ай ю келж бээхмч? Тиигж болшго.

Дорж. Ман хойрт харшлх күн уга.

Мацг. Дорж! Цаачнь аав аашна. (хэләһэд) йовд-
ларнь шинжлхнь уурта йовх бээдлтэ.

Дорж. Би аавлачнь күүнднэв.

Мацг. Ода күүндэд керго. Уурнь хартаха. (*Доржиг дахулад сцена ард харна*) Эрднь хартан газет атхсн орж ирнэ. Газет делгэд хэлэчкэд, (*сцен дөрөһәр йовдң-над бээнэ*).

Эрднь. Уханд уга юмн. Садн болчкад, сананд уга юм харһад (*умшина*) «Би дөрвдгч номертэ совхозин хөөч Манжин Дорж, Приозери совхозин ах хөөч Микулдана Эрдниг дөрлдэнд дууджанав: зун хөөнэс зун һучн хурһ авнав, нег хөөнэс йисн килограмм ноос кирһж авнав». Үзвт? Нуста бичкн көвүн 40 жил хөөчәр көдлж йовх намаг дөрлдэнд дуудж бээхм болжана. Намаг деесәр татхар бээхмб? Түрүлэд, бичхиннь өмн нанас сурхмн билэ. (*эргэд хэлэчкэд*) Одак Мацг альдаран одсн болхв? Кишго, домбр альд гүүһэд йовдг болхв (дуудна) Мацг! Мацг!..

(Мацг хартан дегтртэ орж ирнэ).

Мацг. Аав намаг дуудвт?

Эрднь. Кезэ эн дегтрэн хайхмч?

Мацг. Хөөһән хэлән, аав дегтр умшснд юн бээнэ?

Эрднь. Эн күүкнэ келжэх үгинь хэләһит? Зеткр боллад төөрэд нег хурһн геедрж одхла яахмч? Кеер йовсн мал тарад йовж одхла яахмч?

Мацг. Аав, дакж би дегтр умшхшв.

Эрднь. Дөчн жил хө хөрүлж йовх Микулдана Эрднь мууһар келүлэд угав. Чи болхла мел даңгин дегтрин ард орад бээнэч. Энүг умшвч? (*Газет үзүлнэ*).

Мацг. Умшлав.

Эрднь. Кезэ умшвч? Юн гиж санжанач?

Мацг. Эндр умшлав. Дуудвр кесн сән болхгов. Байрта юмн.

Эрднь. Юн гинэч? Ик байрта бәнч? Бийчн байрл. Би байрлж бээхшв. Эн дуудврчн кергт авшгов.

Мацг. Яһад эс авч бээхмт?

Эрднь. Чини Доржла ноосан харһулхшв. Дуудврнь керго! Бийм толһатав, ухатав. Хаалһан чини Доржар заалһш угав.

Мацг. Эн санаһан газетд бичэд оркх.

Эрднь. Юуна тускар?

Мацг. Дөрлдәнэс ээжәнэв, күүнлэ дөрлдшгов гинэд.

Эрднь. Яһад Доржас ээх билэв. Эцгнь нанла хам-

дан баячудин мал хэрүүлж йовла. Ода болхла Манжин көвүн Доржла би ах хөөч дөрлдхм болжану?

Мацг. Тегэд, та Доржин дуудврик авч бээхшийт?

Эрднь. Тенүнлэчн нам садн болшгов.

Мацг. Яһад? Юн болж одв? Юн му юм танд кечкв?

Эрднь. Доржд ач күүкән өгшгов!

Мацг. Аав яһж бээхмт?

Эрднь. (Уурлад) Бийдм дала үг билэ келэд бэ. Эк, эцг хойрасн тавтадан үдллэч. Чамаг асрад кү кевв. Намаг соңсл уга бээж чадхвч?

Мацг. Аав, би таниг цуһараһас үлүһәр күндлнэв.

Эрднь. Доржд чи дурта болхговч?

Мацг. Дегд дуртав. Танаһ нанд өөрхн күн уга.

Доржас ондан кү олж чадшгоч — гиж та бийтн хойр хонг өмн келсн бээнэлмт.

Эрднь. Чик келлэв. Ода болхла тинм садн нанд керго. ямаран садн болжахмб? Ирэд нанла яһад эс күүндсмб? Зун һучн хурһ зун хөөнэс, нег хөөнэс йисн килограмм ноос авчанаһ — гиж, дуудвр кеж. Газетд барлад, олн әмтн дунд тархаһад, намаг наад бәрсн кевтә дөрлдә кехм гинәд хальмг таһчар зар тәвж. Намаг көгшн өвгн дөрлдж чадшго гиж сансн болхгов. Садн болсн күн тингж кедв? Ямаран йовдл болж бээхмб?

Мацг. Танла ирэд күүндсн болхла, та зөв өгх уга билт?

Эрднь. Намаг һәргтәд тоолж бәнч? Нанла чини Дорж күүндж чадшго билэ. Ирсн болхнь көөһәд һарһх билэв. Чи Мацг ода чигн бичкн күүкдин ухатач.

Мацг. Аав, хоюрн негдәд Доржд бичхлә яах?

Эрднь. Минн үүд бичә алхта. Гертән орулшгов! Ямаран бичг бичхәр бэәнәч?

Мацг. Доржин дуудвр авчанаһ гиж бичхгов.

Эрднь. Чи күүкн ю келжәхән меджәнч?

Мацг. Бидн Доржин авсн даалһврас үлүһәр авхгов.

Эрднь. Мацг, чамд ад гем иржәвзә?

Мацг. Мана районд тинм ик даалһвр авсн күн уга болх.

Эрднь. Хәләһит эн күүкиг.

Мацг. Чини аавиг нег бичк сексрәд авхмн — гиж Дорж келдг билэ. Лавта чик үг бээж.

Эрднь. Яһсндан намаг сексрж бээхмб?

Мацг. Бидн зураһан хәләһәд бэәнәвдн. Нег хойр

хурн үлү өгхлэри, тана көлтн һазрт күрхш. Би Дорж болхнь, танла садн болх уга билэв.

Эрднь. (Алҗг болад) Яһад тиигж бээхмб?

Мацг. Та аав, дегд бийән медси хүүкр хажһр ухатат.

Эрднь. Чи, күүкн келн бэәнә гһәд оли дала үг бичә келәд бә. Ода ю келвч?

Мацг. Олн әмтн — хүүкр шүвтр үгтә, киизц ухата— гиж келлдцхәнә.

Эрднь. Чи намаг медәд угач. Танһчдан тоомсрта хөөч нертә бэәнәв. Танһчин хөөчирин хург деер Обкомин сегләтр бийнь һарим авад мендләд, хамдан суулавди. Һарим авад цуг союзин эдл-һрусна малын һәәхүлд одхмч гилә.

Мацг. Цаг селгәтә болдмн, Эндр та тоомсрта, маһдуртан Дорж болн Лиж тоомсрта нер зүүж чадхми. Бийән деер бәрәд керг уга. Күн кевәр үг келәд, күрн кевтә нүкидән кевтхми биш.

Эрднь. Хәләһит эн күүкнә келжәх үгинь. Жигтә юмб? Эн үгчн альдас һарад бэәнә?

Мацг. Олн әмтн келнә. «Орн деерән өссн өвгнәс сурхар, орчлц эргсн көвүнәс сур» — гидг хальмгин үл-гүр бәәдмн.

Эрднь. Нә болву?

Мацг. Болв.

Эрднь. Дөчн жил хө хәрүлж йовлав, ним үг сонсад угав. Эндр чамас сонсжанав. «Күрн» гиж нер өгәд, кенд му кесн болхв? Намаг цуһар нер усарм келцхәнә. Эдн болхла күрнин нер зүүлһж. Альд бэәнә тер Доржчи?

Мацг. Танд дегд дурлсидан күрнин нер өгвди.

Эрднь. Дурлсидан нанд күрнин нер өгч бәәхмт?

Мацг. Доржтн таниг теvчнә, ик дурта.

Эрднь. Тим болхла, Доржд хаилт өргх биләв.

Мацг. Тертн таниг күләжәнә, дуудхитн яджана.

Эрднь. (инәмскләд) не орж иртхә. Байрлжанав.

(Мацг һарч одна) Күрн, зурми...

(Дорж орж ирнә).

Дорж. Эрднь мендвт!

Эрднь. Менд... менд.. Сәәхи иньгм! Би кениг дуражв?..

Дорж. Бийән дурасн болхговт.

Эрднь. Бийэн? Нанд күрнин нер чи зүүлсэмч?

Дорж. Энтн бичк хажр. Тиигж би үг келсн уга.

Эрднь. Тегэд янж келсэмч? Чиктнь кел, ичэд керго.
Комсомолец эс болдг билч?

Дорж. Э, комсомолец.

Эрднь. Тиигхлэ үниднь кел. Нүдэн чирмл уга кел.

Дорж. Худл үг келж дасад уга. Кен күүнэ хажр-
ринь илднь келхв.

Эрднь. Минн хажрриг бас келхмч?

Дорж. Тана бээлдл кеж йовх кедлмштн хажр уга
гиж меджэнт? Та болхла нег ормдан тавшад бээнэт.
Үзэд бээхнь манд дегд хундлта болна.

Эрднь. Хундлта? Хүрмтн эс болхла яахмч?

Дорж. Яһад эс болжахмб?

Эрднь. Хүрм биш, гериннь үүдн тал шидрдэш уга.
Нанд ним күргн керго!

Дорж. Ямаран гем харһсн болхв? Бидн аавтаһан
хоюрн күүндэд дуудвр келэвдн. Нурвн өдр ухалад, ди-
ректор, парторгла күүндэд, зөвшэлэд таниг дөрлдэнд
дуудлавдн, хундлта юм танд кесн угавдн.

Эрднь. Нанла дөрлдх улс уга!

Дорж. Тним болхла гемим тэвж өгтн. Танла күүндх
нанд үг уга.

Эрднь. Күүндхч,... яһад эс күүнднэч? тана дуудвр
авчанавдн!

Дорж. *(байрлад)* Зөвтэ болжант? Таниг ним гиж
медж бээсн уга билэв. *(һаран өгнэ)*.

Эрднь. Чамд һаран өгшгов. Бидн зун дөчн хурһ
авхв бидн зун дөчн!... арвн килограмм ноос... меджэнч?

Дорж. Эн келситн би итгж бээхшв.

Эрднь. Яһад эс итгж бээхмч?

Дорж. Аав, цаасн деер бичэд, һаринь тэвүлэд авч
ир гилэ.

Эрднь. Намаг итгж бээхшийч? Чамла цаас кехмби?

Дорж. Э... нанла,...

Эрднь. Нааран өөрд *(Доржиг хэлэхэд)* кедүтэвч?

Дорж. Хөр орув.

Эрднь. Хамрчн нуста, урлчнь улан, насчнь баһ!

Дорж. Тегэд юмб?

Эрднь. Чи кенлэ дөрлдхэр бээхэн меджэнч? Ода
чигн бичкич. Һазрла һазр болсн, һаснас метр өндрч.

Дорж. Нанла иигж күүндхлэтн би йовнав.

Эрднь. Йовш угав. Чамаг тэвшгов! Эцгчнь йоста хө-
өч билэ, чи ю меддвч? а?

Дорж. Школан чилэхэд, хө хэрүлдг дасж авхар хөөч
болж кедлж бээнэв.

Эрднь. Дасжанав гинч? Шүүвр авад хэлэй (*назрин
нона таслад*) Эн ноһана неринь медич?

Дорж. Орсаһар полынь гиж нерэдмн.

Эрднь. Чамас орсаһар сурж бээхшв. Нанд хальм-
гаһар келж өг. Ноһан болһн нертэ болдмн.

Дорж. Танас дасж авхар хөөчнрин бригадт орлав.

Эрднь. Не, тиим чиги болтха. Кедү сар болтлнь
хурһд һарар асрхмб?

Дорж. Арви тавдгч хонгаснь авн асрхмн.

Эрднь. Юуһар асрхмб?

Дорж. Хар хуйрин будяһар, хуйрин бүргндг кевгэр.

Эрднь. Арһулд. Дегд шулуһар келнэч.

Дорж. Би медсэн танд келжэнэв.

Эрднь. Увлин цагла кедү дакж асрхмб?

Дорж. Өдрин дөрв дакж хот өгхмн, хойр дакж ус-
лхмн, өдртнь хөөдиг һаза бэрхмн.

Эрднь. Һаза бэрхм гинчи? Хурһд даарад үкхлэ ях-
хмб?

Дорж. Үкшго. Даңгин кошарт малыг бэрж болшго.
Һаза бээлһж, киитнд дасх кергтэ, гемтдгнь баһрх.

Эрднь. Нег бичк меддг бээжч? Нэ, цааран...

Дорж. Танас нег цөн үг сурж болхий?

Эрднь. Нэ, сур.

Дорж. Тана хошттн кедү хөн бээнэ?

Эрднь. Зурһан зун толһа. Цааранднь юмб?

Дорж. Кедү ноос нег хөөнэс кирһж авнат?

Эрднь. Дөрви килограмм. Нэ, тегэд юмб?

Дорж. Зурһан зууг дөрвнд холвхла, хойр миңһн
дөрвн зун болдмн. Чик эс мений?

Эрднь. Чик. Хойр миңһн дөрвн зун.

Дорж. Нег килограмм нооснас нег костюмин эд һа-
рһж болхмн. Нег хөөнэс тави килограмм ноос кирһж
авхла, һурви миңһн күүнд костюм уйж болхмн. Һурви
миңһн күн танд ханж байрлх. Эрднь та меднэт?

Эрднь. Чикэр келжэнэч.

Дорж. Ода кедү костюм өгчэнэт? Хойр миңһн дөрвн
зун. Зурһан зун советск граждланмудиг костюм угаһар
үлдэжэнэт.

Эрднь. Бий, зогсча... яһад тиигж бээхм, тиим болх йосн уга. Энчи дегтрт бээнү?

Дорж. Дегтрэс биш, костюмар тоолхнь тиим болж һарна.

Эрднь. Чи нанд уха заах юн күн билэч? Чи кеду костюм өгнөч?

Дорж. Танас хөрн тави костюм татуһар өгнөвди.

Эрднь. (*Уурлад*) Тегэд нанас үлү болсн болад уха зааһад бээдмч? Биичи күч-көлсчириг һундаж бээхэн медхшич?

Дорж. Үзэ бээнэв... һундл ик.

Эрднь. Мууһар үзнэч. Мини ач күүкиг үзшгоч.

Дорж. Яһад тиигж бээхм?

Эрднь. Мини ач күүки чамд оч хувц-хунрта болш-го бээдлтэ.

Дорж. Биди Мацгта хоюрн тана болн мана аавинэс өгсн костюмс өгхвди. Шеемг өмсэд караглхвди.

Эрднь. Юн шеемг өмсхвди? Кели бээнэ гинһэд олд дала үг бичэ келэд бэ. Һар, бичэ нүдидм үзгд. меджәнч?

(Доржин эг Маңж һартан дегтр бәрсн орж ирнэ)

М Маңж. Ах күн үг келхлә сонсх кергтэ, һарад одхич. Йов, йов.

Дорж. Менд бээти! (*Һарна*).

Эрднь. (*Уурлад*) Ик баһ уга уха заах саната. Бий-дән керго кергт орлицна.

Маңж. Чикәр келжәнэч. Һундах өөлх үг келвү?

Эрднь. Үг эс келсн болхла, яһад заядан уурлх билэв?

Маңж. Худ, өөлсн болхла тер көвүнэ геминь тэвж өгтн. Ода чиги баһ, күүнэ тоомсрт шинкән орж йовна.

Эрднь. Чи, гемтэч. Альмн ишәсн холд ундмн биш.

Маңж. Би яһад гемтэ болжахмб?

Эрднь. Чамд мини дасхсн ухан туслсми уга. Баһар чамаг чикичи мошкж йовжв.

Маңж. Тана зөв.

Эрднь. Эн тайгар чамаг цокад авхнь (*модан өргэд*).

Маңж. Гем һарһсн болхла цокад авснд гем уга. Буру гиж келшгов.

Эрднь. Дасхж, дасхж чамаг толһата мал кесн уга бээдлтэв. (*ноһа авад*) Эн ноһана нернь юмб?

Маңж. Шарлжн.

Эрднь. ✓ Орсатар яһж нерэддв... по...лынь...нернь маргдждж одж... одак келжэлэ.

Манж. Орсатар «Горькая полынь» болдмн.

Эрднь. Мел, чик. Чи альдас медвч?

Манж. Хаалһар йовж йовсн нег орс келж өглэ.

Эрднь. Нэ, нег костюмд кедү ноосн ордв? Меднч?

Манж. (Эс медсн болад) Мини уханд уга юмн.

(8 үгт) Эрднь. Ода күртл харһуһар бээһэ бээж кевтэмч? Нег килограмм нооснас нег костюм уйх эд һарһж болхмн. Меднч?

Манж. Орсатар «Горькая полынь» болдмн.

Эрднь. ✓ Энүгичн меддг арһ уга. Нанд одак келж өгсн уга билэ.

Манж. Кен келж өгсн уга?

Эрднь. Нег йовудин күн.

Манж. Йовудин күн? (Нег негән хэлэлдэд) инэлднэ).

Эрднь. Бидн хойр адтта улсвдн. Чик келж эс бээнү?

Манж. чик.

Эрднь. Чини Дорж ухата көвүн. Му гиж келж чадшгов. Эичн юн дегтрв?

Манж. Көвүм белг гиж авч ирлэ. Эн дегтрт Минчуринэ сурһуляр мал өкснсь бичэтэ.

Эрднь. Нанд күүнд үзүлл уга өгич.

Манж. Танд өгсв.

Эрднь. Умшад, ухандан орулж авхла, та хойр намаг күцж чадшгот.

/(Магг орж ирнэ)

Мацг. Аав, Элстэс корреспондент болн зург цокач ирсн, таниг дууджана.

Эрднь. Эдичн ода амр өгш уга болв. Чини һарһсн ааль.

Мацг. Юн гиж келхв?

Эрднь. Та хойр зурган цокулжати. Би худтаһан селвгән автцнавдн.

Мацг. Нэ. (Һарна).

Манж. Мана дуудврик юн гиж меджәнэт? Авх болж бээнт?

Эрднь. Ода яһ гинэч? Ямаран худ олж авсн болхв?

Сөөннь дуусн нөөрм күршго. Дөрлдэд медхгов. Хөөннь,
хавртан кен диилхнь медгдх.

М а н ж. Зөвтэ болхла һаран өгтн.

Э р д н ь. Зөвтэ. (*һаран авлцна*).

М а н ж. (*Хэлэлһэд*) Худ өвгн хэлэлһит, эн хойр ямаран
сээхи жирһлтэ.

Э р д н ь. Тоомсрта сэн хөөчнр болх.

М а н ж. Ма хойрт үкв чигн гем уга.

Э р д н ь. Яһад үкх билэ. Үкл цаглаһан бийнь ирх. Эн
хойрин жирһл үзх санатав. Хальмг таңһч шинэс бүрдсн
өмнкөсн үлүһэр көдлх санан бээнэ.

М а н ж. Лавта чик үг келвт. Ай Дорж наарич! (*До-
рж, Мацг хойр орж ирнэ*) Нэ, та худ өвгн юн гиж санж
бээнэт?

Э р д н ь. (*Хойраһинь хэлгчкэд*) Юн гихв? Хальмгт нег
дун бээдмн.

Хол гиж бичэ сан.

Хойр мөрн күргх,

Хойр эзн зөвтэ гихлэ

Хотн тана юн керг.

(Иһэлдэд чилэнэ)

Көшг хаагдаа.